

RÉDEI KÁROLY

Accusativus a permi nyelvekben

(A PU **t* többesjel kérdéséhez)

Im Syrjänischen, Altsyrjänischen und im Wotjakischen kommt ein Objektkasus mit dem Element *t/d* vor: syrj. Ud. *ošjezdę* 'die Bären', altsyrj. *mijandi* 'uns', I *tijante*, *tijante* 'euch', wotj. *ludjosti* 'die Felder', *milemdi* 'uns'.

In den permischen Sprachen wurde das Akkusativsuffix PU **m* im absoluten Auslaut apokopiert, seine Funktion wurde von dem vorangehenden Vokal übernommen: **m* > \emptyset , syrj. *-e/e*, wotj. *e*. Außerdem ist das *e* ~ *e* auch in Possessivsuffixen vorhanden: syrj. *pite* 'deinen Sohn' stb., wotj. *pime* id. stb.

Was die Herkunft der determinierten wotjakischen Akkusativformen (N *gurtjosti*, S *gurtjosiz* 'die Dörfer') anbelangt, sind die Morpheme der 2. Person Plur. (*ti/tə*, *dj/də*) und die der 3. Person Sing. (*iz/əz*) als Possessivsuffixe zu betrachten. Funktionsdifferenzierung: a) der allgemeine Akkusativ des Plurals (*iz/əz*, *ti/tə*, *dj/də*); b) determinierter Akkusativ der Possessivsuffixe (*de/te*, *ze/se*).

In dem Kasussuffix *ti/tə*, *dj/də*, kann man also kein Pluralsuffix entdecken. In derselben Funktion ist in den südlichen Dialekten das *iz/əz* gebräuchlich. Man kann den Ursprung und den Gebrauch der Suffixe *ti/tə*, *dj/də*, und *iz/əz* im Zusammenhang mit dem System der Possessivsuffixe verstehen.

0. A PU alapnyelvre a következő többesjeleket tehetjük fel: **t*, **n* és **i* < **j*. A **t* eredetileg az alany, majd a tárgy többes számát jelölte. Később szélesebb használati körre is kiterjedt: genitivus (finnségi nyelvek), függő esetek (észt, obi-ugor nyelvek). Az **n* a birtok többségének, az **i* < **j* pedig a függő estek többes számának a kifejezésére szolgál(t). E többesjelek eredetére, elterjedtségére és használatára vonatkozóan l. legutóbb Rédei 1981a: 210–219, 1996a: 260–264; Honti 1997: 1–126. A *ka/kä* duálisjellel kapcsolatos kérdések taglalásába itt nem bocsátkozom.

Az alábbiakban a **t* többesjellel kapcsolatos nézetemet foglalom össze röviden: „Univerzális szabálynak mondható, hogy a numeruskategória a névszó (az alany) osztályában jött létre” (Rédei 1996a: 261). „Az egyes számi forma (indifferens numerus, numerus absolutus) használata a többes szám helyett, továbbá egyes finnugor nyelvek (cseremiszi, permi nyelvek, magyar) másodlagos többesjelei mind amellettszólnak, hogy a **t* többesjel ugyan az uráli korban jött létre, de nem vált rögtön általánossá, hanem eleinte csupán az élőlények kategóriájában és a determinálásban alkalmazták. Használati köre itt is szűk lehetett: kezdetben csupán a többes nominativusban volt meg, a függő esetekben

való behatolása – már ahol ez megtörtént – az egyes nyelvek külön életébe tartozik. Persze az indifferens numerus (numerus absolutus) szűk használati körre szorítkozva számos uráli nyelvben megőrződött. Sőt, a **t* többesjel létrejötte után kialakult az egynemű dolgok nem individuális, hanem egyetemes összességének új kifejezési módja: Splur. + Vsing.” (i.h. 262–263). Honti László **t*-re vonatkozó magyarázata az enyémtől egyes terminusok értelmezésében és bizonyos részletkérdésekben tér el. „Es muß betont werden, daß der Numerus absolutus keine selbständige Zahl, sondern nur eine Funktion des Singulars auf \emptyset (seltener auch die der übrigen Numeri, s. weiter unten) ist” (Honti 1997: 7). „Der Numerus definitus unterscheidet sich auch vom Kollektiv, das letztere gibt normalerweise eine unbestimmte Menge unidentifizierbarer (nicht-individualisierter) oder nur teilweise identifizierbarer Individuen an” (ebda). – „Az eredeti állapotok szempontjából fontos tényező, hogy a mordvin indeterminatív főnévragozásban többes számban is az egyes számú alakokat használják” (Rédei 1999a: 262; uo. további irodalom). Ettől gyökeresen eltér Honti véleménye: a mordvinban az indeterminált egyes számi alakok numerus indefinitusként szerepelnek, a *t* tehát egyfajta kollektívképzővé vált. „Die unvollständige Kasusbildung in der indeterminierten Deklination ist der Herausbildung der determinierten Deklination zu verdanken” (Honti 1997: 62).

Idézett cikkemben az újabb (tehát nem uráli, hanem finnugor) többesjelekkel kapcsolatban ezt írom: „A PU **t* többesjel folytatója nincs meg a cseremiszbén, a permi nyelvekben és a magyarban. Ezekben a nyelvekben többnyire gyűjtőnévből fejlődött vagy gyűjtőnévképzői eredetű másodlagos többesjelek használatosak. A cseremiszbén több többesjel van: HE *-wlä*, ÉNy. *-wlä-*, *-šäməc*, *-šäc*, Jo. *-šäməc*, Kö., Vo. *-šäməč*, Vj. *-lak*, Uf. *-wlak*; (valamennyi nyelvjárásban) *-la/-lä* (Bereczki 1990: 30); zyrj. *-jas*, Ud. *-jes*, P *-jez*, *-ez*, PO *-jəz* ~ *wotj. -jos*, *-os* < ősspermi **jós3* ’Volk, Leute’” (261–262). Honti (i.h. 52 kk.) szerint a **t* többes szám jelének az eltűnése a kérdéses nyelvekben akkor következhetett be, amikor bizonyos kollektívumképzők fokozatosan a többes szám új jeleivé kezdtek fejlődni.

1. A zürjénben, az ózürjénben és a votjákban van *t/d* elemű tárgyrag (zyrj. *tę/de*, ózürj. *dj*, votj. *tj/dj*), amelyet Szerebrennyikov (1963: 40–43) Jemeljanovra (1927: 119, 127) hivatkozva a PU **t* többesjel folytatójának tekint. Pl.: ózürj. *mijandj*, I *mijantę*, *mijante* ’uns’, ózürj. *tijandj*, I *tijantę*, *tijante* ’titeket’, ózürj. *užemjandj* ’az elhunytakat’, Ud. *ošjezde* ’medvéket’, *saldatjezde* ’katonákat’; votj. *ludjostj* ’mezőket’, *ižjostj* ’bárányokat’, *korkaostj* ’házakat’, *milemdj* ’minket’, *tiledj* ’titeket’. Szerebrennyikov számol a zürj. *tę*/votj. *te* birtokos személyt jelölő szerepével is: zyrj. *kerkajastę* ’házakat’, votj. *korkaoste* ua. Szerebrennyikov megjegyzi, hogy a zürj. *tę* nem mindig birtokviszonyt fejez ki, hanem az adott tárgynak a beszélőtárhoz való (érzelmi)

közelségére utal. Szerebrennyikov a két formát (*korkaoste* 'házatokat' ~ *korkaostj* 'házakat') elválasztja egymástól.

Honti László (1997: 79–82) a permi többes számú tárgyragok *t/d* szegmentumát Jemeljanovra és Szerebrennyikovra támaszkodva ugyancsak a PU **t* többesjel folytatójának gondolja. Utal arra, hogy egyes kutatók (pl. Uotila 1936: 475, l. még 1933: 104–109) a zürj *tę*, votj. *tj/dj* stb. alakokat tbsz. 2. sz. birtokos személyjelnek tartják, de ezt a vélekedést azzal hátrítja el, hogy semmi összefüggést nem lehet felfedezni a *t/d* elemű accusativusi formák és a birtokos személyjelek között.

Véleményem szerint a kérdéses accusativusi formáknak a **t* többesjeltől való eredeztetése nem fogadható el. A *t/d* elem nemcsak a többes számban, hanem az egyes számban is megvan a birtokos személyjeles és determinált accusativusi alakokban: zürj. *njvtę* 'leányodat, a leányt', *kerkatę* 'házadat, a házat', votj. *valde* 'lovadat'. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy egy *s/z* elemű morféma is használatos ebben a funkcióban. Tehát: egysz. 3. sz. birtokos személyjeles accusativus? determinált accusativus? általános (határozott és határozatlan) accusativus. Pl.: zürj. *njvse* 'leányát, a leányt', *kerkase* 'házát, a házat'; votj. *valze* 'lovát', *gurtjosiz* 'a falvakat'.¹

2. Az állítólagos ősspermi **t* többesjelet és a ténylegesen meglévő *t/d* elemű egyes és többes tárgyjelölőket csak a permi tárgyjelölés összefüggésében célszerű megvizsgálni. Nézzük meg tehát, hogy hogyan fejezik ki a tárgyat a permi nyelvekben.

Zürjén:

a) Abszolút (határozatlan) névragozás. Acc.: \emptyset , *-es*. A \emptyset morfémás tárgy a határozatlan tárgyra vonatkozik és többnyire az ige előtt áll. Pl.: *pi kutas nin kulni* 'der Sohn beginnt Bast abzuziehen'; *pes keralę* 'fát vág'. Hangsúlyos helyzetben a tárgy az állítmány után következik: *kije keć* 'nyulat fog'. Az élőlényt jelentő szavak – sok esetben élettelen dolgok nevei is – határozottság esetén *-es* ragot tartalmaznak: *ažžilema kećes* 'meglátta a nyulat'.

b) Birtokos személyjeles (határozott) névragozás. Acc.: egysz. 1. *ęs*, 2. *tę*, 3. *se*; tbsz. 1. *njmes*, 2. V Sz. Pecs. Lu. Ud. P *njtę*, Lu. *njdes*, Ud. *njde*, Pecs. *njdte*, Sz. Ud. *njtte*, I *njtte*, 3. V Sz. Pecs. P *njse*, Lu. Ud. *nisse*, I *nisse*.

Az egysz. 2. és 3. személy nemcsak birtokviszonyt, hanem determinálást, az újabb nyelvben határozatlan tárgyat is jelöl. Vagyis a *tę* és *se* accusativusi személyjelek személyjelölői funkciójukat elveszítve tárgyjelölő morfémákká,

¹ Honti (i.h. 80) azt írja, hogy *se* rag az Ud. nyelvjárás Verchnaja-Vaška tájszólásában a *tę*-*dę* mellett párhuzamosan fordul elő a többes accusativusban. Ez így – sajnos – félreértés. Az idézett helyen (Sorvačeva – Beznosikova 1990: 32) *se* (és a *tę/dę*) a *jes/jez* töbesjel után szerepel. A *se* ebben a pozícióban és funkcióban nemcsak az Ud. nyelvjárásban van meg, hanem minden zürjén nyelvjárásban, vö. *njvasse* 'leányait, a leányokat', *kerkajasse* 'házait, a házakat'.

accusativusragokká váltak. Ez a zürjén szövegelemzésen alapuló megfigyelés, pontosabban megállapítás (l. az alább következő példamondatokat) fontos ellenérv a PU **t* többesjel állítólagos permi folytatásával szemben. Ezen másodlagos accusativusok közül a *te* a megszólítottéhoz való fordulást, közelséget, intimitást is kifejez, míg a *se* a határozottság mellett az (érzelmi) távolságra is mutat. Pl.: KV. *vevte* 'lovadat, a lovat', *vevse* 'lovát, a lovat', *vevjaste* 'lovaiddat, a lovakat', *vevjasse* 'lovaiddat, a lovakat'; Ud. *butkilavni pujezde* 'fákat dönteni', *ošjezde viavni munini* 'medvéket ölni mentek' (SzrSzlK 465), KV *veres saje munemte* 'About getting married? ['a férjhez menésről?' ti. akarsz hallani?]' (Rédei 1996b: 78). A következő példákban a *te* és a *se* a határozottságra, a *te*, gyakran a megszólítottéhoz fordulásra, intimitásra utal. Vm. *kerkate mijan karema, mužikis karlis* 'our house was built by my husband' (Rédei 1978b: 50); Vm. *tidale, vevjaste suvede oš* 'It looks, ... as if the horses were being chased by a bear' (uo. 220); Vm. *kolę i kosate keslini* 'you have to... sharpen the scythe' (uo. 54); Vm. *pacse karis zat'id* 'The oven was built by my brother-in-law' (uo. 52). – A *te* és a *se* használata stilisztikailag a szembeállítás kifejezésére is szolgálhat: *karandašte me nebi, a ručkasę eg neb* 'ceruzát vettem, de tollat nem' (Sovr. Komi jazyk 1955: 149).

A *mi* 'mi', *ti* 'ti' személyes névmások accusativusa a zürjén irodalmi és köznyelvben: *mijanes, tijanes*. Ezenkívül az ózürjénben *di*, a nyelvjárásokban *te/te, de/de, se, nimes, nime, nide* birtokos személyjeles alakok is előfordulnak: ózürj. *mijandi, tijandi*, AV *mijante, tijante, mijanse, tijanse*, Ud. *mijannimes, mijannide* stb.

Wiedemann 1884: 116–117, 142–145; Sovr. Komi jazyk 1955: 137, 142 kk.; Uotila 1938: 46–50; SzrSzlK 1961: 465 kk.; Rédei 1978: 60, 62–63, 70.

Votják:

a) Abszolút (határozatlan) névragozás. Acc.: \emptyset , egysz. *e* (ritkán), *ez, jez*, tbsz. É Besz., Középső (egy része) *ti/tə, di/də*, D, Középső (déli része) *iz/əz*. A \emptyset morfémas, nominativusszal azonos alak a határozatlan vagy általános tárgy kifejezésére szolgál: Pl: *nuleskasjos gondir kutill'am* 'a vadászok (egy) medvét fogtak' (Csúcs 1990: 34). A jelölt tárgyeset a határozott tárgyat jelöli. Az *e* rag elsősorban névmásokban használatos: *mone* 'engem', *tone* 'téged', *soje* 'őt' *kine, kihe* 'kit', *taje* 'ezt', *murte* 'embert', *bure vajini* 'gedenken' (tkp. 'jót hoz'). Az *ez/jez* (egysz.), *ti/di* stb. (tbsz.) tárgyeset a határozott tárgyat jelöli. Pl.: *valez* 'a lovat', *tipijez* 'a tölgyet', É *suzerjosti*, D *suzerjosiz* 'a húgokat' (Csúcs: i.h. 35); É *vičak kesegjosti* 'az összes mezőt', G *əžjostā* 'a juhokat', D *gurtjosiz* 'a fálvakat', Kukm. *ad'amiosəz* 'az embereket' (Kelmakov 1998: 110).

A személyes névmások többes számában az accusativust ugyancsak *ti/di* és *iz* rag fejezi ki: É *mil'emdi, til'eddi, soosti* 'minket, titeket, őket', D *mil'emiz, til'ediz, soosiz* ua. Egyes É és középső nyelvjárásokban pleonasztikus formák jöttek

létre: $d_i+iz > diz$, dis : *mi'emdiz*, *-is*, *ti'eddiz*, *-is*; $iz+t_i > isti$, (*âstâ*, *âztâ*) ~ *esti/estâ*: *G mi'emâstâ*, *ti'edâstâ*, *mi'emesti*, *ti'edesti* (Kelmakov: i.h. 110, 116).

b) Birtokos személyjeles (határozott) névragozás. Acc.: egysz. 1. *me*, 2. *de/te*, 3. *ze/se*; tbsz. 1. *mes*, 2. *des/tes*, 3. *zes/ses*. Pl.: *pime*, *pide*, *pize* fiamat, fiadat, fiát', *kalikte* 'népedet', *pimes*, *pides*, *pizes* 'fiunkat, fiatokat, fiukat'. A birtokviszonyon kívül az egysz. 2. és 3. személyű alakok határozottságot is kifejezhetnek. Az egysz. 2. személy az érzelmi közelség árnyalatát is hordozza. Pl.: *vatiškiz šundijed tel' šerj* 'elbújt a nap(ocská) az erdő mögé'; *guždor vilin turinez č'eber* 'a tisztáson a fű szép'.

Fuchs 1954: 135 kk.; Perevoščikov 1962: 86–89, 93–94; Csúcs 1990: 34–35, 39–43, 45–46; Kelmakov – Saarinen 1994: 99–100; Kelmakov 1998: 106–120.

3. A PU **m* accusativusrag a permi nyelvekben abszolút szóvégi helyzetben lekopott, funkcióját a megelőző magánhangzó vette át, amely vokáliselem éppen funkcionális okokból nem vehetett részt a permi szóvégi magánhangzók lekopásában. Ez a zürj. $e = e$, votj. *e* mára csupán néhány megkövesedett névszói alakban (votj. *murte* 'embert', *bure* 'jót') és névmásokban maradt meg: zürj. *menē* 'engem', *tenē* 'téged', *sijē*, *sije* 'öt', P *kinē* 'kit', P *kedijē* 'kit', votj. *maje* 'mit', *mone* 'engem', *tone* 'téged', *soje* 'öt'. Ezenkívül megvan az $e \sim e$ a birtokos személyjelekben is: zürj. *pite* 'fiadat', *pišē* 'fiát' stb., votj. *pime*, *pide*, *pize* 'fiamat, fiadat, fiát' (l. fentebb). Ezek szerkezete: Px + Acc. A zürj. $es \sim$ votj. *ez* tárgyrag e/e (< **m*) accusativust és determinatív funkciójú egysz. 3. sz. birtokos személyjelet tartalmaz (Wichmann 1923–1924: 159–160; Rédei 1975: 133 kk., 1988: 382).

A zürjén birtokos személyjelezés egysz. 2. személyű accusativusában jelentkező *t* (*te*: *pite* 'fiadat') feltűnő, *d* volna várható. A nem-első szótagban zürj. *d*, P *t* volna a szabályos megfelelő, ezzel szemben *kerkatē* 'házadat', *pižantē* 'asztalodat' alakok használatosak. A jelenség magyarázata az, hogy a *te* gyakran fordul elő zöngétlen mássalhangzó után: *ášte*, *ešte*, *gutte*, *kokte*, a többes szám *jas* jele után (*vevjaste*). Ezekben a *t* szabályszerű, innen általánosult a *pite*, *zonte*, *kerkatē* alakokban..

Többes szám 2. sz. *njd*, P *njt*. Az accusativusban három képviselő van: 1) Ud. *nide*, Lu. *nideš*; 2) Ud. Pecs. V Sz. Lu. *nite*; 3) Pecs. *nidte*, I *nitte*, Ud S *nitte*. A *nide*, *nideš* szabályos (az *e*, *es* sind accusativusrag). A *nite* analógiás alakulat az egyes szám után (*pite*). A *nidte*, *nitte* formában a *njd* személyjelhez az egysz. 2. sz. *te* accusativusi személyjel járult. Ez könnyen megrögténhetett, hiszen mint láttuk a *te* gyakran fejez ki determinált és általános accusativust.

A votják képviselő nem egyezik meg a zürjén P nyelvjárásával: az egyes számban mindig *d* van (*valed* 'lovad', *nišid* 'leányod'), az accusativusban pedig $d \sim t$ váltakozás van a hangkörnyezettől függően (*imde* 'szádat', *purte* 'késedet', *valjoste* 'lovaiddat'). A *d* csupán az egytagú szavak accusativusában

volna szabályszerű (*imde, nánde, pide*); a zöngés hangra végződő egy szótagos szavak száma olyan nagy, hogy az alaki kiegyenlítődés könnyen bekövetkezhetett a nem-első szótagban is: inessivus-illativus *piadi* < **piati* (*pi* 'fiú'). A többes szuffixum hatott az egyes számra (*valed, nilid*), különösen a többes *di*. nagy fokú elterjedése után. Az egyes szám 3. személyű **s* is z-ként jelentkezik a votjákban egészen hasonló helyzetekben mint a *d*: *valez, niliz ~ valzi, nilzi, valze, nilze*, de *purtez ~ purtsi, purtse*). – *mes, des/tes, zes/ses* < **me+es* (> *ez*) stb. Tehát a birtokos személyjelezés többé accusativusában az *s* megőrződött. Ez a formacsoport ugyanis nem volt alávetve az analógia hatásának, mivel az *es* mind a három személyben előfordul és accusativusi funkcióval bír determinálás nélkül (ti. a birtokos személyjelek már determinálást fejeznek ki).

A fentiekhez vö. Uotila 1933: 104–109, 176–179, 1936: 475.

4. A votják determinált accusativusi alakok (*tj/tâ, di/dâ, iz/âz*): eredetükre nézve többes szám 2. és egyes szám 3. személyű birtokos személyjelek: *purtti* 'késetek', *valdi* 'lovatok', *valez* 'lova', *niliz* 'leánya' (vö. Wichmann 1923–1924: 159–160; Fuchs 1954: 141). Az *ez/iz ~ ze/se* és *tj/tâ, di/dâ ~ te/de* birtokos személyjelek között funkcióelkülönülés következett be: ma az *iz/âz, tj/tâ, di/dâ* a többes általános accusativus ragja, míg a *de/te, ze/se* birtokos személyjelek/determinált accusativusként használatos. Az északi nyelvjárások *tj/tâ, di/dâ* accusativusi eleme a főnévragozásban a *jos, os* többesjel után következik. Megvan a személyes és visszaható névmások többes számában is: *mil'emdi, til'eddi, soosti* 'minket, titeket, őket', *asmedi, astedi* 'magunkat, magatokat' ~ *aszezi* 'magukat'. A *tj/tâ* stb. esetragban tehát semmiféle többesjel nem fedezhető fel. Ugyanebben a funkcióban használatos a déli nyelvjárásokban az *iz/âz* tárgyrag. Tehát a *tj/tâ, di/dâ* és *iz/âz* eredete és használata – mint fentebb kifejtettük – a birtokos személyjelezés összefüggésében érthető meg.

Megjegyzem még, hogy Honti szerint (1997: 80) az általa feltett *t/d* többes elem pleonasztikusan van meg a következő névmásokban is: (SrSIK) Ud. *sijezda, najezda, najezda, nijezda, nida*, Lu. Le. *nida* 'ők'. Véleményem szerint ezek *ta/da*, szegmentuma a mutató névmási eredetű *ta/da, di, d* névmásképzővel azonos. Ugyanez a képző több névmásban előfordul, vö. (WUo.) V Lu. Ud I *kod*, P *kęd* 'wer, welcher', V AV Sz. Pecs. Lu. Ud. *kodi* 'wer, der/jenige...' 'welcher, jemand', P *kęda* 'welcher?'; V Sz. *mijta* 'soviel wie, wieviel', Pecs. *mijta* 'wieviel', V *mijda: pujs m.* 'soviel Bäume', Lu. *ęt-mida* 'gleich viel' (< *mij* 'was?'), V Sz. Pecs. Ud. *si-minda*, P *si-m.* 'soviel', P *munda* 'wieviel?' (< *mijn: ki-mijn* 'wieviel?'). A *da* végződés az Ud. *nida* 'ők' alakból – amelyben

többes jelölő funkciót öltött magára – hatolt be az Ud. *sijezda*, *najezda* stb. ’ök’ személyes névmásokba.²

Irodalom

- Berezki Gábor (1990), *Chrestomathia Ceremissica*. Budapest.
 Csúcs Sándor (1990), *Chrestomathia Votiacica*. Budapest.
 Emeljanov, A. I. (1927), *Grammatika votjackogo jazyka*. Leningrad.
 Fuchs, D. R. (1954), *Grammatikalischer Abriß*. In: Wichmann, Yrjö, *Wotjakische Chrestomathie mit Glossar*. Helsinki. 135–166.
 Honti László (1997), *Nomerusprobleme*. FUF 54: 1–126.
 Kelmakov, V. K. (1998), *Morfologičeskie različija v udmurtskich dialektach i ich tipy*. LU 34/1998: 106–120.
 Kelmakov, Valentin – Saarinen, Sirkka (1994), *Udmurtin murteet*. Turku – Iževsk.
 Perevoščikov (1962) = [szerk.: Perevoščikov, P.N.:] *Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka*. Iževsk.
 Rédei Károly (1975), *Der Akkusativ in den uralischen Sprachen (Zum Kasussystem der uralischen Grundsprache)*. In: CIFU III. Tallinn. 133–138.
 Rédei Károly (1978a), *Chrestomathia Syrjaenica*. Budapest.
 Rédei Károly (1978b), *Zyrian Folklore Texts*. Budapest.
 Rédei Károly (1981), *Monikon tunnuksset uralilaisessa ja suomalais-ugrilaisessa kantakielessä*. In: CIFU VI. 6: 210–219.
 Rédei Károly (1988), *Geschichte der permischen Sprachen*. In: Sinor, Denis [szerk.]: *The Uralic Languages*. Leiden – New York – Křbenhavn – Köln. 351–394.
 Rédei Károly (1996a), *A protouráli *-t többesjel eredete*. In: *Ünnepi könyv Mikola Tibor tiszteletére*. Szeged. 260–264.
 Rédei Károly (1996b), *Zyrian Texts*. Wiesbaden.
 Serebrennikov, B. A. (1963), *Istoričeskaja morfologija permskich jazykov*. Moskau.
 Sorvačeva, V. A. – Beznosikova, L. M. (1990) *Udorskij dialekt komi jazyka*. Moskau.
 Sovr. Komi jazyk = [szerk. Lytkin, V.I.:] *Sovremennyj komi jazyk*. Syktyvkar 1955.
 SrSIK = [szerk. Sorvačeva, V.A.:] *Sravnitelnyj slovař komi-zyrjanskich dialektov*. Syktyvkar 1961.
 Uotila, T. E. (1933), *Zur Geschichte des Konsonantismus in den permischen Sprachen*. MSFOu. 65.

² Honti László (1997: 102 kk.) az alapnyelvre töbes számi **t-3m* accusativus és **t-3n* genitivusragot is feltesz. Szerinte ilyen kázusok az alapnyelv agglutinatív jellegéből következnek. Egy **t-3m* accusativusnak egyetlen uráli nyelvben sincs nyoma, a másodlagos **t-3n* genitivus csupán a finnégi nyelvekből mutatható ki. Véleményem ilyen „teljes” rendszeren alapuló esetragok feltevése nem indokolt, mivel a korai ősuráli nem volt isztán agglutináló nyelv, hanem nagyon sok vonást a átörökölt a preuráli alapnyelv izoláló jellegéből. Ezekre a megőrzött vonásokra helyhiány miatt nem térhetek ki.

-
- Uotila, T. E. (1936), Zur Deklination der Personalpronomina in den permischen Sprachen. NyK 50: 464–476.
- Uotila, T. E. (1938), Syrjänische Chrestomathie mit grammatikalischem Abriß und etymologischem Wörterverzeichnis. Helsinki.
- Wichmann, Yrjö (1923–1924), Zur permischen Grammatik. FUF 16: 146–163.
- Wiedemann, F. J. (1884), Grammatik der syrjänischen Sprache mit der Berücksichtigung ihrer Dialekte und des Wotjakischen. St.Petersburg.
- WUo. = Wichmann, Yrjö: Syrjänischer Wortschatz nebst Hauptzügen der Formenlehre. Bearbeitet und herausgegeben von. T.E. Uotila: Helsinki 1942.